

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA

J. R. DANIELSON-KALMARIN
TÄYTTÄESSÄ 60 VUOTTA

JULAISSHEET

TYÖTOVERIT JA OPPILAAT

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ KIRJA

913

Maamarkka — talonpoikaismarkka — Tanskan markka.

Lisä markkajärjestelmän historiaan Suomessa.

Kuten tunnettu on Suomen eteläisillä ja lounaisilla rannikkoseuduilla, mutta etenkin Ahvenanmaalla havaittavissa selviä jälkiä jo varhaisemmalla keskiajalla muodostuneesta yleisestä, verotuksessa ja maanluovutuksissa käytetystä maan raha- eli pääoma-arviosta (Ahvenanmaan »markskatt», Varsinais-Suomen, Raaseporin läänin ja Porvoon läänin »markskatt» eli »skattmark»). Niinikään on tunnettua, että tämän vanhan, alkuaan hopeamarkkoissa lasketun arvion kiintyessä maahan ja jäädessä muuttumattomaksi maayksiöksi samoilla alueilla myöhemmin, kun hopeamarkan ja käyvän rahamarkan välillä syntyi yhä suureneva ero, tuli käytäntöön toinen arviojärjestelmä, joka ilmaisi maan tai vanhain »markanverojen» arvon käyvässä rahassa. Tämän uudemman maa-arvion yksiöitä erotukseksi vanhoista »markanveroista» kutsuttiin »markanostoiksi», »markoiksi ostomaata» tai »markanmaiksi» (markaköp, mark köpjord, markland), mitkä nimitykset esiintyvät Ahvenanmaalla ja Lounais-Suomen rannikoilla jo 1400-luvun alussa. Uusi järjestelmä tuli käytäntöön maan kaupoissa ja siirroissa, joissa maan kulloisenkin arvon tunteminen oli tärkeä, mutta myöskin verotuksessa. Uuden ajan alussa oli tällainen maanarvio toimitettu yli koko Ahvenanmaan sekä Turun ja Porvoon linnalääneissä jopa Pohjanmaallakin. Vielä laajemmallekin oli säännöllinen

maanarvio levinnyt, sillä uuden ajan alussa ilmoitetaan Hämeen ja Satakunnan koukuilla olleen määrätty hinta eli arvo ¹⁾).

Tämän Suomessa muinoin niin yleisen ja tärkeän maanarvioimisen luonnetta ja perusteita on tähän saakka vasta vähässä määrässä opittu tuntemaan. Seuraavassa pyydän esittää muutamia lisiä tämän hämärän alan valaistamiseksi.

Jaakko Teitin valitusluettelossa uuden ajan alulta on erään Lammilla olevan niityn kauppahinnan (4 mk) oheen merkitty sana »Mamarcka» ²⁾

Eräitä Köyliössä olevan kylän maitten arvoja koskevaan ilmoitukseen on samassa valitusluettelossa lisätty sanat »Maanmarka 6 öre, Jordmarcken är sex öre» ³⁾. Toisista kohdista Teitin valitusluetteloa selviää, että tällä maamarkalla tarkoitettiin Tanskan markkoja: »Matz Olsson i Hyvingeby i Loppis sockn — — och Erich Henrichson sammeledes beclage thet Erich Sporre haffwer köpt aff theres granne — — 7 alner jord för 20 mk danske, then the her kalla Maan marcka — —»; »— — och effter jorden war icke jempr gaff Simon i Arlammiby Niku Hyvinge geld till wedelegning, skog för 4 mk danska, maamarcka — —» ⁴⁾.

Tanskan markkoissa — yhä vieläkin Teitin valitusluetteloa seurataksemme — oli maan arvo laskettu eri tahoilla lounaista Suomea: »— — 3 alnar jord, alnen 3 mk danska — —» (Hyvinkäällä) ⁵⁾; »— — Clemet Pinomäki (Liedon nimismies) haffver jord för 100 mk danske — —» ⁶⁾; »— — alnen geller sex march danske, löper stongen 36 march danske. Szå haffver Nils Torkilsson

¹⁾ Lähemmin keskiajan maa-arvioista ks. minun Suomal. keskiajan tutkim. 107—112, 148—154, 156, 168, 197.

²⁾ TEITTI 207.

³⁾ TEITTI 259.

⁴⁾ TEITTI 60 (vrt. myös 197).

⁵⁾ TEITTI 61 (vrt. myös 198).

⁶⁾ TEITTI 130.

wellet sig til 3 stenger jord, løper 108 march danske — —» (Köyliö) ¹⁾.

Edellämainittujen asiakirjakohtain nojalla siten voimme todeta, että eri tahoilla lounaista Suomea on uuden ajan alussa maa-arvioissa käytetty markkalaskua, jolla on toisintonimenä »maamarkka» ja »Tanskan markka» ja jonka omituisuutena oli, että markkaan luettiin vain 6 äyriä, eikä kuten tavallisessa Ruotsin rahassa 8.

Mutta tässä ei vielä kaikki. Lounaisessa Suomessa esiintyy jo unioniajan alulta (tarkemmin sanoen v:sta 1404) ruveten aina uuden ajan alkuun saakka vielä kolmaskin toisinto maanarviota, jota asiakirjoissa ilmaistaan nimityksillä »bondepenningar», »mark bondepenningar», »bonde-mark», »bondemarka tal», »bondetal».

Tämä *talonpoikaismarkka* oli keskiajan loppupuolella kotoinen Hämeessä: »— — och iag skal betala henne i 4 år eller 5 efter ret bonde marka tal en medelmotta ko för 2 mk — —» (maankauppa Lammilla 1455) ²⁾; »— — clemet haffde köpt för xxiiij mk jord aff anders oleffsson effter bonde tal — —» (maankauppa Lehijärvellä 1509) ³⁾; »— — ij stenger jord ligendis i jackulaby för xx mk effter bonde tal och xii a ranzacan — —» (maankauppa Loimon eli Portaan pitäjässä 1509) ⁴⁾; »— — en siette del aff yhamäkisby — — för xxxv mk effter bonde tal — —» (maankauppa Loimon eli Portaan pitäjässä v. 1510) ⁵⁾; »— — een halff krock iordh — — ij Nyby för sextie marck bondepeninga — —» (maankauppa Rengossa 1538) ⁶⁾.

Edelleen tavataan tämä maa-arvio keskiajan loppupuolella Varsinais-Suomessa: »— — iij stenger j akrom ok aenghom — — ffor nyo ok faemtighij bondha marka taall

¹⁾ TEITTI 259.

²⁾ VA. HAUSENIN kok., Olavi Niilonp. Tavastin talouskirja n. v:ltä 1455.

³⁾ HAUSEN, Bidr. I 226.

⁴⁾ HAUSEN, Bidr. I 285.

⁵⁾ HAUSEN, Bidr. I 292.

⁶⁾ Arv. Handl. VI s. 160.

til redhe peninga, span rogh for ij öre — —» (maankauppa Röntämäellä 1453 ¹⁾); » — — han hafde köpt eth vtgerdis böle — — for xxv marc bondhe paeningha — —» (maankauppa Ruskossa 1460) ²⁾.

Erittäin huomattavat ovat Raaseporin läänin talonpoikaismarkat. Nekin esiintyvät jo keskiajalla: » — — gaf Magnus mig Henrik fyra mark bonde penninga — —» (Lohja 1404) ³⁾; » — — skötte i fiaerdunx skat march jordh — — for vi bonde marcher oc ij spen rogh — —» (Inkoo 1474) ⁴⁾; » — — $\frac{1}{2}$ skatmark jord liggiandes i Haffveleby j Syndo soken ffor xiiij bonda marker — —» (Siuntio 1477) ⁵⁾. Uuden ajan alussa on Jaakko Teitillä seuraava Siuntiota koskeva muistoonpano: »Udi Kockisby geller en alen jord 2 march, och stongen 12 march, hvilke marcker bönderne ther kalle bondemarcher, och äre 30 fyrker 1 march, löper 7 $\frac{1}{2}$ öre.» ⁶⁾ Tällainen maanarvio oli Raaseporin läänissä varmaan aivan yleinen, sillä v:n 1545 maakirjassa on lukuisille Lohjan ja Karjan kylille merkitty maan (tangonalan ja kyynärän) hinta talonpoikaismarkoissa (bondemark, bondeöre), tehden sellaisen markan arvo yleensä 7 $\frac{1}{2}$ äyriä Ruotsin äyrityisrahaa ⁷⁾.

Uuden ajan alussa tapaamme talonpoikaismarkan vielä Satakunnassakin, jonka tilikirjoissa v:lta 1551 koukun arvon ilmoittamisen yhteydessä sanotaan: »Och är 6 ör 1 marcken kallas 1 bonde mrck» ⁸⁾.

Viimemainittu määrä on aivan sama, jonka Teitti sanoo olleen maamarkassa ja sen kanssa samanlaatuisessa Tanskan markassa, johon myös luettiin 6 äyriä. Teitti todella

¹⁾ Mustak. s. 444.

²⁾ Mustak. s. 471.

³⁾ VA, HAUSENIN kok. 18. 8. 1404.

⁴⁾ VA, HAUSENIN kok. 20. 12. 1474.

⁵⁾ VA, HAUSENIN kok. v. 1477 (Lohja).

⁶⁾ TEITTI 192.

⁷⁾ VA, 2948: 1—10, 27, 29—30. Vrt. NEOVIUS, Suomen Museo 1908: 31—32; alamuistutuksessa annettu tieto 6 talonp. markan hinnasta tarkoittaa selvästi 6 talonp. äyriä hintaa (VA 2948: 10 »bonde öre»).

⁸⁾ VA, 1938: 1.

ilmoittaakin meille nimenomaan, että talonpoikaismarkka on sama kuin Tanskan markka: »— — the aff Haussjervi hade soldt them för 30 mk danske (som the kalle bonde-marcker) skog och utmarcker — —»¹⁾.

Edellisestä havaitaan, että nimitykset »bondepennin-gar», »bondemark», »bondetal» tarkoittavat samaa arvolaskua; voimme sitä suomeksi kutsua talonpoikaismarkaksi. Tämä talonpoikaismarkka on kuten »maamarkka» ollut maan arvoa ilmaiseva markkaluku, joka uuden ajan alussa Hämeessä ja Satakunnassa merkitsi samaa kuin Tanskan markka ja sisälsi 6 äyriä (äyryisrahaa) markassa, Raaseporin läänissä sitävastoin — ilmeisesti Räävelin rahalaskun mukaan — oli 7 1/2 äyriä (äyryisiä) suuruinen.

Lisättäköön, että »bondemark» ja »bondetal» ovat olleet yksinomaan Suomessa käytettyjä, muualla tuntemattomia nimityksiä²⁾.

On lausuttu arveluita, että talonpoikaismarkka merkitsisi rahalaskua, olisi määrätyn rahalaadun nimitys ja tarkoittaisi Suomessa 1400-luvulla lyötyä äyryisrahaa³⁾. Ja täytyyhän myöntääkin, että kun asiakirjoissa luemme lauseita sellaisia kuin »sextie marck bondepennin-gar», »xxv marc bondhe paenningha», »fyra mark bonde penninga», on vaikea luopua käsityksestä, että rahasta eikä mistään muusta on kysymys. Kuitenkin on siitä käsityksestä luovuttava. »Bondetal» ei tarkoita mitään itsenäistä rahaa, »bondemark» ei ole mikään todellinen markka; omituinenpa olisi ollutkin rahaksi sellainen markka, jossa yhdellä seudulla oli 6, mutta toisella seudulla samaan aikaan 7 1/2 ruotsal. äyriä. Talonpoikaismarkka tarkoittaa ainoastaan arvoa, ilmaisee ainoastaan maan arvoa, on laskumarkka,

¹⁾ TEITTI 218.

²⁾ SÖDERWALL, Ordbok, mainitsee yhden ainoan asiakirjapaikan, jossa »bondamark» esiintyy Ruotsissa. Tapaus on sangen varhainen (v. 1345) ja »bondamarkin» merkitys siinä hämärä.

³⁾ NEOVIUS, Om myntet som slogs i Finland under medeltiden, Suomen Museo 1908: 31—32.

joka laskettiin määrättyllä tavalla, mutta suoritettiin samalla tavoin kuin kaikki muutkin suoritettavat, missä Ruotsin, missä Räävelin, missä Turun rahalla tai tavaroilla («arvoäyreillä»). Kaikissa asiakirjoissa, joissa talonpoikaismarkkaa mainitaan, on puhe maan kaupoista ja maan arvoista. Tämä markka esiintyy ainoastaan määrättyllä Suomen alueella; mutta se alue ei ole minkään erityisen rahan, vaan maanarvioimisen vanha alue. Jaakko Teitin selitykset tästä järjestelmästä ovat siten varmaan täysin oikeat.

Jos jätämme syrjään Raaseporin läänin, jonka talonpoikaismarkan suuruus näkyy riippuneen siellä keskiaikana vallinneista poikkeuksellisista rahalaskutavoista, ja keskitämme huomiomme muuhun lounaiseen Suomeen, niin näemme, että maamarkka — talonpoikaismarkka — Tanskan markka tällä alueella on yhteenkuuluva laskutapa, jolle on ollut ominaista se, että siinä laskettiin markkaan 6 äyriä todellista Ruotsin rahaa (äyryisiä).

Mistä johtui tämä menettely laskea 6 äyriä markkaan, mikä oli tuo omituinen »Tanskan markka», joka näyttää olevan koko tämän maanarvioimisen perusteena?

Suomessa Tanskan markka uuden ajan alku- ja keskiajan loppukaudella on yksinomaan maanarvioimisessa käytetty laskutapa. Mutta samanlaisen markan — saman nimisen ja samassa tehtävässä — tapaamme samaan aikaan Ruotsin Göötanmaassa. Keskiajan lopulla on sikäläisissä maakirjoissa Tanskan markka (mark dansk, mark danske) yleisesti käytetty laskutapa. Jo toista sataa vuotta sitten ilmestyneessä teoksessa on Hallenberg yksityiskohtaisesti selvittänyt tämän mielenkiintoisen markan ominaisuuksia ¹⁾. Tanskan markka Göötanmaassa oli tanskalainen rahalasku sovitettuna eli verrattuna ruotsalaiseen äyryisrahaan, johon Tanskan markka suhtautui niinkuin 3 : 4, niin että 6 Ruotsin penninkia vastasi 8 Tanskan penninkia,

¹⁾ J. HALLENBERG, Hist. afhandling om mynt och varors värde i Sverige under Gustaf I:s regering (1798).

3 Ruotsin äyriyistä 4 Tanskan äyriyistä, 6 Ruotsin äyriä 8 Tanskan äyriä eli yhtä Tanskan markkaa j. n. e. ¹⁾).

Tällainen laskutapa saattoi syntyä ainoastaan sellaisella alueella, missä tanskalainen rahalasku oli joutunut kosketuksiin ruotsalaisen rahalaskun kanssa ja sen vaikutuksen alaiseksi. Rajoitetun alueen erikoisena laskutapana se ei ole saanut osakseen sanottavaa huomiota muitten historiantutkijain kuin Hallenbergin puolelta.

Ei voi kylliksi korostaa sitä, että tämä Tanskan markka ei ollut todellinen Tanskan markka eikä Ruotsin äyriyismarkka! Huomautettuaan Göötanmaan tileissä vallitsevasta rahalaskujen sekävuudesta Hallenberg vielä lausuu: »Nu lærer icke någon Läsare tvifla att man uppgifvit rätta förhållandet emellan Örtigs-räkningen och den i Götha Rike brukade Danska räkningen, hvilken senare således icke bör anses för den samma som Danmarks Rikes verkliga räkning eller jämnföras med dess mynt, utan endast med Svenska Örtigsräkningen, emot hvilken den beständigt hade samma förhållande, utan afseende på de ändringar myntene verkliga värde undergick» ³⁾).

Hallenberg on vaikka tosin vain sivumennen, koettanut selittää tämän laskutavan syntymisen syitä. »Den hade — lausuu hän — i början varit den verkliga Danska; men omsider endast rättat sig efter Svenska myntet, och

¹⁾ FORSSELL (Antekn. om mynt 40) puhuessaan Tanskan rahasta antaa tästä Tanskan markasta seuraavan selityksen: »Såsom redan af Hallenberg vidlyftig är ådagalagt, måste man från denna verkliga danska mark ytterst noga skilja den *mark danska*, som under medeltiden och ännu långt in i Gustafs regering förekommer i dokumenter oh räkenskaper från de Svenska Götaprovinserna. Denna mark danska var helt och hållet ett *räknesätt*, som, alldeles oberoende af myntets verkliga beskaffenhet, stod i en fast relation till svenska *mark örtugar*, eller som 3: 4, så att en mark danska i Östergötaland, Vestergötaland och Småland med sina 16 sk. (hvar à 2 hvitar) räknades = sex öre örtugar, under det en mark örtugar var = åtta öre ört.»

²⁾ Hallenberg 7

³⁾ Hallenberg 168

då blifvit kallad Svensk ¹⁾, dels att skiljas från den verkliga Danska, dels från den Gutniska; men var dock tillika äfven en annan än den egentliga Svenska eller Örtigsmarken — —» ²⁾. Hän näyttää arvelevan, että laskutapa olisi syntynyt 1400-luvulla, jolloin Gotlannin, Tanskan ja Hansa-kaupunkien raha oli levinnyt Göötanmaassa. »Dymedelst — jatkaa hän — hade den Gutniska och Danska räkningen där blifvit införd, hvilken väl i början varit lika med den, som brukades på Gothland och i Danmark; men som både där och annorstädes myntet försvagades, att samma räknevärde utmärkte mindre verkligt värde än förut, utsattes huru detta främmande myntet borde gälla i jämnförelse med Svenska Örtigs-räkningen. Man behöll sedan det genom främmande mynt inkomna främmande räknesättet, äfven i Svenskt mynt, och jämnförde det på samma sätt med Örtigsräkningen, hvadan verkliga värdet af hvad man i Götha Rike kallade en mark Dansk eller en mark Gutnisk försvagades i samma förhållande som Örtigsmarken» ³⁾.

Niin oikean ja valaisevan kuvan kuin Hallenberg onkin antanut Tanskan markan esiintymisestä ja luonteesta Göötanmaassa, olen kumminkin sitä mieltä, ettei hänen selityksensä Tanskan markan alkuperästä ole täysin tyydyttävä.

Koska Tanskan markkaa Suomessakin mainitaan ainoastaan uuden ajan alussa, on tosin lähellä se ajatus, että tuo nimitys olisi johtunut samaan aikaan ja keskiajan loppukaudella käytetystä tanskalaisesta markasta, joka Ruotsissa yleensä lienee laskettu 6 Ruotsin äyrin arvoiseksi. Tätä vastaan on kuitenkin huomautettava, ettei Tanskan raha puheenaolevina aikoina ollut Suomessa yleisesti käytössä, ei ainakaan sellaisena valtarahana, että yleinen maanarvioiminen olisi voinut siihen perustua. Sitä paitsi

¹⁾ Tanskan markan toisintonimenä Göötanmaassa oli myös »Svensk mark».

²⁾ HALLENBERG 35.

³⁾ HALLENBERG 169.

oli Suomen maanarvioimisessa käytetyn Tanskan markan ja keskiajan loppukauden tanskalaisen rahamarkan jakautuminen aivan erilainen, jälkimäinen kun jakautui killinkeihin ja penninkeihin, edellinen sitävastoin yleiseen maan ja Ruotsin rahan jakotapaan äyreihin, äyrityisiin ja penninkeihin. Ennen unionikauden saksalaismallista rahanlyöntiä killinkijakoineen taas oli tanskalaisen rahan lyönti pitkät ajat kokonaan lamassa. Löytääksemme sopusointua Tanskan markan ja maan arvion välillä olisi meidän siten mentävä kerrassaan 1300-luvun alkukymmeniin ja sitä aikaisempiin aikoihin saakka; silloin todella on Tanskankin markka muinaiseen tapaan vielä jakautunut äyreihin ja äyrityisiin ja Tanskan markka suorituksissa vastannut 6 äyriä Ruotsin äyrityisrahaa.

Kaikissa pohjoismaissa oli varhaisempaan keskiaikana vallalla samanlainen rahajärjestelmä. Kaikissa niissä laskettiin raha markoittain, markassa 8 äyriä, äyrissä 3 äyrityistä (markassa siis 24 äyrityistä). Penninkirahan käytäntöön tullessa syntyi kuitenkin eri seuduilla erilaisuutta rahalaskuissa. Sveanmaassa meni äyrityiseen 8 penninkiä. Mutta muualla tuli käytäntöön vähäpainoisempia penninkejä; Tanskassa ja Itämeren saarilla meni äyrityiseen 12 penninkiä, Gootanmaalla koko 16. Näistä on äyrityisen jako 12 penninkiin meille tärkeä. Sitä mainitaan Tanskassa Valdemar II:n maakirjassa, Ölannissa v. 1271 ja Gotlannissa Guta-laissa ¹⁾. Gotlannin rahajärjestelmä levisi jo 1200-luvulla Riikaan ja Rääveliin ²⁾. Jo 13. vuosisadalla siten näyttää Itämeren saarilla ja rannikoilla muodostuneen tanskalais-gotlantilainen raha- ja kauppapiiri, jossa käytettiin erityistä, pienempää penninkirahaa kuin Sveanmaassa. Myöskin seuraavina vuosisatoina näyttää tässä rahapiirissä olleen käytännössä erilaisesta penninkirahasta alkunsa juontavia rahalaskuja ja rahalaatuja (Tanskan »hvide», Gotlannin »got», Räävelin »artich» y. m.) ³⁾.

¹⁾ HILDEBRAND, Medelt. I 773, 774, 807, 932—933.

²⁾ HILDEBRAND, Medelt. I 905, 944.

³⁾ HILDEBRAND, Medelt. I 941—943.

Gotlantilaista rahaa mainitaan Itä-Göötanmaassakin jo 1200-luvulla ja myöhemmin tuli tanskalainen ja gotlantilainen raha siellä valtarahaksi ¹⁾.

Suomikin on varmaan jo aikaisin kuulunut tähän tanskalais-gotlantilaiseen rahapiiriin. Siihen suuntaan viittaa sekä Turussa lyödyn rahan arvo 1400-luvun alussa — Turun äyrityinen 6 penninkiä Ruotsin, Turun »sterlinki» 3 penninkiä Tanskan raha-arvoa ²⁾ — sekä Tanskan markan käyttö Suomen maa-arvioissa.

Varsin todennäköisesti on Tanskan markalla yksi lähökohtansa jo edellä kerrotussa vanhassa tanskalais-gotlantilaisessa rahajärjestelmässä; Tanskan markan perusteena ovat ilmeisesti nuo halvat tanskalaiset penningit, joita meni 12 äyrityiseen. Mutta Tanskan markassa on laskettu 8 halpaa tanskalaista penninkiä (jotka vastasivat 6 ruotsal. penninkiä) äyrityiseksi. Mistä syystä näin on tapahtunut, on vaikea sanoa. Se voi olla svealaista vaikutusta, joka tuli tuntuvaksi, kun valtiollinen valta ja verotus tanskalaisen penningin alueilla tulivat svealaisiksi; se saattaa myös johtua maan osituksesta ja verotuksesta, koska äyrityisen jako 8 (äyrin jako 24) penninkiin mukavasti liittyi vanhaan 24-jakoiseen maajakoon ja oli käytännöllisempi kuin äyrityisen jako 12 penninkiin. Valitettavasti emme tunne Skandinavian keskiaikaisia maaoloja kyllin tarkoin, jotta voitaisiin tässä esittää varmaa mielihetkettä asiasta; se seikka, että Tanskan markka Ruotsissakin näyttää pääasiallisesti esiintyvän vain maan arvioimisen ja verotuksen yhteydessä, tuntuu puoltavan jälkimäistä selitystapaa.

Tanskan markan tai sitä vastaavan tanskalaiseen arvolaskuun perustuvan maanarvioimisen vanhuuden puolesta puhuvat erityisesti Ahvenanmaan keskiaikaiset maanarvio- ja vero-olot.

¹⁾ HILDEBRAND, Medelt. I 843, 941, 943.

²⁾ Mustak. s. 261; HILDEBRAND, Medelt. I 847.

Olen jo aikaisemmin ja edellä esitetyistä perusteista riippumatta tullut siihen mielipiteeseen, että Ahvenanmaalla on jo vanhempänä keskiaikana vallinnut tanskalainen maa-arvolasku ¹⁾. Mainittakoon tässä vielä pari uutta asiahaaraa, jotka erityisesti tukevat sitä väitettä, että Ahvenanmaan ikivanha »ledungslama»-vero on jo alkuansa laskettu tanskalaisen arvolaskun mukaan.

Ahvenanmaan ledungslama maksettiin uuden ajan alussa kultakin markanverolta, naula voita ja 3 penninkiä rahaa. Koska Ahvenanmaan tilit uuden ajan alussa yleensä olivat tehdyt Ruotsin äyrityisrahassa, on ilmeistä, että noilla 3 penningillä tarkoitettiin Ruotsin penninkejä. Samoin on ilmeistä, että verosta maksettiin puolet rahassa ja puolet voissa, sillä voinaulan arvo Ruotsissa oli 1300-luvun alkupuolella, jolta ajalta varhaisimmat tiedot siitä ovat, 3 penninkiä eli sama määrä kuin rahassa oli ledungslamaan maksettava. Koko vero siis teki muinoin 6 Ruotsin penninkiä, s. o. tanskalaisen arvolaskun mukaan 8 penninkiä eli täyden äyrityisen markan arvolta maata, mikä oli ikivanha sääntö ledungslaman maksamisessa Skandinaviassa.

Tätä laskelmaa vahvistaa Ahvenanmaan verokirja v:ltä 1539, jossa nimenomaan sanotaan, että kultakin markanverolta oli ledungslamaa maksettava »en danskhuit» s. o. tanskalainen raha (hvide), joka vastasi 3 penninkiä ruotsalaisessa ja 4 penninkiä tanskalaisessa arvolaskussa ²⁾.

Ahvenanmaan ledungslaman korkeaa ikää on päätelty veroon kuuluvasta voinaulasta ja viitattu Smälannin Sunnerbon vastaavaan vanhaan ledungslama-veroon ³⁾. On huvittava panna merkille, että juuri tämän saman Sunnerbon veron korkean iän on Hallenberg päätellyt samalla menetelmällä. Mainittuaan, että Sunnerbossa mak-

¹⁾ Suomal. keskiajan tutkim. 113—114, 116—117. — Ss. 116—117 muist. esitetyt laskelmat tulevat vielä tarkemmiksi, jos kuten pitääkin otamme niissä kaikissa (tapausta i lukuunottamatta) Tanskan markan lähtökohdaksi.

²⁾ VA 1: 152.

³⁾ Suomal. keskiajan tutkim. 107, 113.

settiin kunkin äyriluvun verosta $\frac{2}{3}$ voissa ja $\frac{1}{3}$ rahassa, ja huomautettuaan erästä, v:n 1538 maakirjassa olevasta lauseesta (»Och är en öre icke mera än två Danska Hwitar, thet är 6 penningar; så löper 3 och 1 3:dels marker smör och 2 Svenska penningar i skatt utaf hvar öra»), hän jatkaa: »Meningen är icke att 6 penningar eller 2 Danska Hwitar räknades lika med ett öre, i mynt, utan att af hvart öres land skattades 6 penningar, hvaraf två tredjedelar eller 4 penningar utgingo i smör, och en tredjedel eller 2 penningar utgick i penningar; den tid skattnägningen af ålder blifvit gjord hade 4 penningar varit svarande emot 3 och $\frac{1}{3}$ mark smör, som således alltid lika utgingo för de 4 penningarne; men de 2 penningarne betaltes med penningar, i sådant mynt, som var gängse. — Kronan hade således redan då förlorat ansenligt af sin penningeskatts rätta värde, och än mer förlorade hon framgent genom penningarnes räknevärdes ständiga förhöjande. Hon uppbar år 1538, 2 penningar, såsom svarande emot 1 och 2-3:dels mark smör; men så mycket smör kostade där i landsorten öfver 20 penningar i då gångbart mynt»¹⁾.

Nämä esimerkit Ahvenanmaalta ja Sunnerbosta tekevät todennäköiseksi, että ledungslama kummallakin seudulla on tanskalaisessa muodossa sangen vanha, on jo vanhemmalla keskiajalla laskettu Tanskan markan mukaan. Mutta samalla on myöskin itse Tanskan markan ikä siirrettävä varhaisempaan keskiaikaan. Myöskin Ahvenanmaan markanvero tämän kautta ilmaisee olevansa tanskalainen ja varhaiskeskiaikainen.

Palaamme lopuksi retkeilyiltämme jälleen Suomen mantereelle. Varsinais-Suomen vanhimmassa maakirjassa tapaamme tuhkatieheässä 6 penningin veroja markalta maa-arvoa²⁾. Kaikki se on Tanskan markan merkkiä. Erityisemmin pistää silmään koko Vakka-Suomessa vallitseva verosuhde, 8 markalta maa-arvoa 2 äyriä eli 48 penninkiä,

¹⁾ HALLENBERG, 200—201.

²⁾ Suomal. keskiajan tutkim. 149—150; VA 485: us.

1 markalta siis 6 penninkiä Ruotsin rahaa — selvästi siis siinäkin alla tanskalainen arvolasku. On mahdotonta otaksua, että tämä niin vanhaa juurta oleva arvolasku vasta uuden ajan alussa tai unionikaudella olisi saapunut Suomeen. Todennäköisempää on, että se on paljon vanhempi — yhtä vanha kuin itse-maan-arvioiminen, itse markka-järjestelmä Suomessa.

Väinö Voionmaa.
